

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

İKİNCİ DAİRE

ALAJOS KISS – MACARİSTAN

(Başvuru no. 38832/06)

SONKARAR

STRAZBOURG

20 Mayıs 2010

KESİNLEŞME

20/08/2010

Bu karar Sözleşme'nin 44(2). fıkrasına göre kesinleşmiştir, fakat yazım düzeltmelerine tabi tutulabilir.

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Alajos Kiss – Macaristan davasında,

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İkinci Dairesi, aşağıdaki yargıçlarla toplanmıştır:

Başkan: Françoise Tulkens,

Üyeler: Ireneu Cabral Barreto,

Danutė Jočienė,

Dragoljub Popović,

András Sajó,

Nona Tsotsoria,

Kristina Pardalos,

Yazı İşleri Müdürü Sally Dollé.

29 Nisan 2010 tarihinde kapalı müzakerede bulunan Mahkeme, aynı tarihte aşağıdaki kararı kabul etmiştir:

USUL

1. Bu dava, Macaristan'a karşı, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması için Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca, Macaristan vatandaşı olan Bay Alajos Kiss ("başvurucu") tarafından 1 Eylül 2006 tarihinde Mahkeme'ye yapılan bir başvurudan (no. 38832/06) kaynaklanmıştır.

2. Başvurucu Budapeşte'teki Zihinsel Engelliler için Savunuculuk Merkezi'nin hukuk işlerinden sorumlu olan Bay J. Fiala tarafından temsil edilmiştir. Macar Hükümeti ("Hükümet") Adalet Bakanlığı temsilcisi Bay L. Höltzl tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvurucu, Anayasanın zorunlu kıldığı şekilde, yalnızca kısmi vesayet altına alınmış olması nedeniyle seçmen listesinden çıkarılmasının, tek başına ya da Sözleşme'nin 13. ve 14. maddeleriyle bağlantılı olarak 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesini ihlal ettiğini iddia etmiştir.

4. İkinci Daire Başkanı 26 Ocak 2009 tarihinde başvuruyu Hükümete bildirmeye karar vermiştir. Ayrıca başvurunun kabuledilebilirlik ile esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir (Sözleşme 29(3). fıkrası).

5. Hem başvurucu ve hem de Hükümet, esasa ilişkin görüşlerini sunmuşlardır (Mahkeme İçtüzüğü 59(1). fıkrası). Taraflar birbirlerinin görüşlerine yazılı olarak yanıt vermişlerdir. Buna ek olarak, Daire Başkanı tarafından 11 Mayıs 2009 tarihinde davanın yazılı aşamasına müdahil olmasına izin verilen (Sözleşme 36(2). fıkrası ve İçtüzük 44(2). fıkrası) Harvard Hukuk Fakültesi Engellilik Projesi'nden müdahil görüşü alınmıştır. Başvurucu bu görüşleri yanıtlamış, ama davalı Hükümet yanıtlamamıştır (İçtüzük 44(5). fıkrası).

DAVANIN ESASI

I. DAVA KONUSU OLAYLAR

6. Başvurucu 1954 doğumlu olup, Rózsaszentmárton'da yaşamaktadır.

7. 1991 yılında başvurucuya manik depresyon teşhisi konmuştur. Başvurucu 27 Mayıs 2005 tarihinde kısmi vesayet altına alınmıştır. Bu tedbir, vatandaşların maddi ve belirli şahsi ilişkilerini ele alan Medeni Kanun'a dayandırılmış ise de (bk. aşağıda parag. 12), başvurucuyu oy verme hakkından yoksun bırakan Anayasa'nın 70(5). fıkrasının (bk. aşağıda parag. 11) uygulanmasına da sebep olmuştur. Bunun dayanağı olan mahkeme kararında, başvurucunun kendi ayakları üzerinde durabildiği, fakat zaman zaman sorumsuzca para harcadığı ve bazen de saldırganlaştığı belirtilmiştir. Başvurucu bu karara karşı itirazda bulunmamıştır.

8. 13 Şubat 2003 tarihinde, başvurucu yaklaşmakta olan yasama organı seçimleri için hazırlanan seçmen listesinde adının yer almadığını fark etmiştir. Bu konuda Seçim Bürosu'na yaptığı itiraz işe yaramamıştır.

9. Başvurucu ayrıca Pest Merkez Bölge Mahkemesi'ne şikayette bulunmuştur. Bu mahkeme 9 Mart 2006 tarihinde başvurucunun başvurusunu reddetmiştir. Kararda, Anayasa'nın 70(5). fıkrasına göre, vesayet altında olanların seçimlere katılamayacaklarını belirtmiştir. Bu karar, başvurucunun temsilcisine 25 Nisan 2006 tarihinde tebliğ edilmiştir.

10. Başvurucunun katılmadığı parlamento seçimleri, 9 ve 23 Nisan 2006 tarihlerinde yapılmıştır.

II. KONUyla İLGİLİ İÇ HUKUK VE İNCELENEN ULUSLARARASI HUKUK METİNLERİ

11. Macaristan Anayasası'nın 79(5). fıkrası, *başka şeylerin yanı sıra*, tam ya da kısmi vesayet altında tutulan kişilerin oy kullanma haklarının bulunmadığını belirtmektedir.

12. Medeni Kanunun ilgili hükümleri şöyledir:

1. Madde

“(1) Bu Kanun, vatandaşların maddi ve belirli şahsi ilişkilerini düzenlemektedir ...”

14. Madde

“(4) Reşit kimselerin, psikolojik durum, akli dengesizlik ya da patolojik bağımlılık nedeniyle işlerini görmek için gereken melekeleri kalıcı ya da geçici olarak, genel ya da bazı konulara ilişkin olarak ciddi ölçüde zayıflamışsa, bir mahkeme tarafından vesayet altına alınmalarına karar verilebilir.

(5) Temyiz gücündeki kısıtlılık hali yalnızca kısmi ise, vesayet altındaki kimse, mahkeme kararıyla ehliyetinin sınırlanmadığı bütün konularda geçerli hukuki işlemlerde bulunabilir.

(6) Mahkeme özellikle aşağıda belirtilen konular bakımından vesayet altına alınmış bir kimsenin ehliyetine kısıtlama getirebilir:

i. sosyal güvenlik, sosyal ve işsizlik yardımları ve 14/B maddesinin 2. fıkrasında

belirtilen miktarı aşan ... yardımlar ya da çalışmadan kaynaklanan gelirler üzerinde tasarruf etme;

ii. taşınır ve taşınmaz mallar üzerinde tasarruf hakkı;

iii. aile hukukuna giren meselelerde belirli hukuki işlemlerin yapma:

a) evlenmeyle edinilen mülkiyet hakları ya da kayıtlı bir ilişkiye ilişkin mülkiyet haklarıyla ilgili hukuki işlemler,

b) soybağının belirlenmesine ilişkin hukuki işlemler,

c) bir kimsenin çocuğuna isim vermesi ve değiştirmesi,

d) bir kimsenin çocuğunun evlat edinilmesine rıza göstermesi;

iv. bakım yükümlülüklerine ilişkin maddi nitelikte kararlar alma;

v. konut kiralamaya ilişkin hukuki işlemler (sözleşmenin feshi veya sona ermesi);

vi. mirasa ilişkin meseleler;

vii. sosyal kurumlara yerleştirilmeye ilişkin hukuki işlemler;

viii. sağlık hizmetlerine ilişkin haklar üzerinde tasarrufta bulunma;

ix. ikametgahını belirleme."

13. 1997 C numaralı Seçim Usulüne dair Kanunun ilgili hükümleri şöyledir:

Oy kullanma hakkı bulunmayan reşit vatandaşların kaydı

17. Madde

"(1) Oy kullanma hakkının belirlenebilmesi için a)-c) bentlerinde listelenen kurumlar, vatandaşların kişisel verilerini ve adreslerini tutan merkez kuruluşuna, rüşt yaşında bulunup da oy hakkı bulunmayan vatandaşların (2). fıkrada belirtilen verilerinde meydana gelen değişiklikleri bildirirler.

a) hukuki ehliyeti sınırlayan ya da kaldıran vesayet altına alma ve vesayetin sona erdirilmesinde ... vesayet makamı, ...

(2) Yukarıda (1). fıkrada gösterilen bildirim, vatandaşlara ilişkin aşağıda belirtilen bilgileri içerir:

a) isim ve soy isim (ayrıca kadınlar için evlilik öncesindeki soy isim),

b) kimlik numarası,

c) oy kullanma hakkından yararlanmanın dışında bırakılmanın nedeni, başlangıç tarihi ve öngörülen son erme tarihi”

14. Macaristan'ın 20 Temmuz 2007'de onayladığı Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde (EHBMS) şu hükümler bulunmaktadır:

1. Madde - Amaç

... “Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılmalarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.

12. Madde – Hukuk önünde eşitlik

“1. Taraf Devletler, engellilerin buldukları her yerde kişi olarak tanınma hakkına sahip olduklarını yeniden onaylar.

2. Taraf Devletler, engellilerin tüm yaşam alanlarında diğer bireylerle eşit koşullar altında hak ehliyetine sahip olduğunu kabul eder.

3. Taraf Devletler, engelli bireylerin hak ehliyetlerini kullanırken gereksinim duyabilecekleri desteği alabilmeleri için uygun tedbirleri alır.

4. Taraf Devletler, hak ehliyetinin kullanımına ilişkin tüm tedbirlerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak istismarı önleyici uygun ve etkin bir şekilde güvenceler sağlamasını temin eder. Söz konusu güvenceler hak ehliyetinin kullanımına ilişkin tedbirlerin kişinin haklarına, iradesine ve tercihlerine saygılı olmasını, çıkar çatışmasından bağımsız olmasını, kişinin iradesine haksız bir müdahalede bulunmamasını, kişinin içinde bulunduğu koşullar ile orantılı olmasını ve bu koşulları gözetmesini, mümkün olan en kısa süre içinde uygulanmasını, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir merci veya yargı organı tarafından sürekli olarak gözden geçirilmesini sağlamalıdır. Bu güvenceler söz konusu tedbirlerin kişinin hak ve çıkarlarını etkilediği derecede ölçülü olmalıdır ...”

29. Madde – Siyasal ve Kamusal Yaşama Katılım

“Taraf Devletler, engellilerin siyasi haklarını ve diğer bireylerle eşit koşullar altında bunlardan yararlanma fırsatını güvence altına alır ve aşağıda belirtilenleri yerine getirir:

(a) Diğerlerinin yanısıra aşağıda belirtilenler yoluyla, engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seçme ve seçilme hakları dahil olmak üzere siyasi ve kamusal yaşama etkin şekilde ve tam katılımını doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığıyla sağlamak,

(i) Seçim usullerinin, tesislerinin, materyallerinin uygun, erişilebilir ve anlaşılması ve kullanılmasının kolay olmasını sağlamak,

(ii) Engellilerin, seçimlerde ve referandumlarda baskıya uğramadan, gizli oy kullanılarak, aday olma ve etkili bir mevkide görev alma ve devletin tüm kademelerinde tüm kamu görevlerini yerine getirme haklarını koruyarak, uygun olan yardımcı ve yeni teknolojilerin kullanılmasını kolaylaştırmak,

(iii) Engellilerin seçmen olarak tercihlerini özgürce ifade edebilmelerini güvence altına alarak ve bu amaçla gerektiğinde, talep etmeleri durumunda oy kullanırken kendi seçtikleri bir kişinin desteğini almalarına izin vermek,

(b) Engellilerin ayrımcılığa uğramadan, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kamu işlerinin idaresinde etkin ve tam katılımlarının sağlanacağı bir ortamı yaratmak ve aşağıda belirtilenler de dahil olmak üzere, kamu işlerine katılımlarının cesaretlendirmek;

(i) Ülkenin kamusal ve siyasi yaşamı ile ilgili sivil toplum kuruluşları, dernekler ve siyasi partilerin etkinliklerine ve yönetimine katılım;

(ii) Engellileri uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde temsil eden engelli örgütlerinin kurulması ve engellilerin içinde yer almalarının sağlanması.”

15. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Ehliyetsiz Yetişkinlerin Yasal Olarak Korunmasına dair İlkelerle İlişkin Taraf Devletlere R(99)4 Sayılı Tavsiyesi (23 Şubat 1999'da kabul edilmiştir) (“Tavsiye R(99)4”) aşağıda belirtilenleri öngörmektedir:

Prensip 3 – Ehliyetin azami düzeyde korunması

“... 2. Özellikle, bir koruma tedbiri, ilgili kişiyi, oy verme hakkından ya da bir tercih yapmaktan veya sağlık konusunda rıza göstermek ya da rıza göstermeyi reddetmekten veyahut şahsi nitelikteki diğer kararları almaktan, ehliyetinin bunları yapmaya cevaz verdiği herhangi bir anda otomatik olarak yoksun bırakmamalıdır.”

16. Hukuk Aracılığıyla Demokrasi için Avrupa Komisyonu'nun (Venedik Komisyonu) Seçime İlişkin İşlerde İyi Uygulama Kurallarına dair 190/2002 sayılı Görüşü (“190/2002 sayılı Görüş”) aşağıda ilkeleri öngörmektedir:

1.1. Evrensel oy kullanma hakkı - 1.1. Kural ve istisnalar

d. Oy kullanma ve seçilme haklarından yoksunluk:

“i. yalnızca aşağıda belirtilen koşulların bir arada bulunması halinde, bireyleri oy kullanma ve seçilme haklarından yoksun bırakacak kısıtlamalar getirilebilir:

ii. hukuken öngörülmüş olmalıdır;

- iii. orantılılık ilkesi gözetilmelidir; bireyleri seçilme hakkından yoksun bırakma koşulları, oy verme hakkından yoksun bırakmak için olanlardan daha hafif olabilir;
- iv. Yoksun bırakma zihinsel yetersizlik ya da ağır bir suçtan mahkumiyete dayanmalıdır.

v. Ayrıca siyasi hakların kaybettirilmesi ya da zihinsel yetersizliğin tespiti, ancak bir mahkemenin açık kararıyla mümkün olabilir.”

17. Engellilerin Haklarını ve Topluma Tam Katılımlarını Sağlamak için Avrupa Konseyi Eylem Planı: Avrupa’daki Engellilerin Yaşam Kalitesinin Artırılması 2006-2015 başlıklı Bakanlar Komitesi’nin Avrupa Konseyi’ne Üye Devletlere R(2006)5 sayılı Tavsiyesi (5 Nisan 2006’da kabul edilmiştir) (“R(2006)5 sayılı Tavsiye”) aşağıda belirtilenleri öngörmektedir:

3.1. Eylem hattı No. 1: Siyasal ve Kamusal Hayata Katılım

3.1.3. Taraf devletlerce gerçekleştirilecek özel eylemler

“... iii. bir engelli kimseyi sırf engeli nedeniyle oy verme ya da seçilme hakkından yoksun bırakılmamasını sağlamak; ...”

KARAR GEREKÇESİ

I. SÖZLEŞME’YE EK 1 NO’LU PROTOKOL’ÜN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

18. Başvurucu, manik depresyon nedeniyle vesayet altına alındığı için kendisine getirilen oy kullanma hakkından yoksun bırakma kısıtlamasının, oy kullanma hakkına haksız bir müdahale teşkil ettiğinden şikayetçi olmuştur. Başvurucuya göre ayrımcı nitelik taşıyan bu kısıtlama, Anayasa tarafından öngörüldüğü için buna karşı herhangi bir yargı yoluna gidilememektedir. Başvurucu, tek başına veya Sözleşme’nin 13 ve 14. maddeleriyle bağlantılı olarak 1 No.lu Protokol’ün 3. maddesine dayanmıştır.

19. Hükümet bu iddialara kabul etmemiştir.

20. Mahkeme, başvurunun 1 No.lu Protokol’ün 3. maddesine göre inceleneceği görüşündedir (bk. *ayrıntılardaki farklılıklarla birlikte bkz. Hirst – Birleşik Krallık (no. 2)*, no. 74025/01, §53 ve 54, 30 Mart 2004). Bu madde şöyledir:

“Yüksek Sözleşmeciler Tarafından yasama organının seçiminde, makul aralıklarla ve gizli oyla, halkın kendi düşüncelerini ifade etmesinin güvence altına alındığı koşullarda serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler.”

A. Kabuledilebilirlik

21. Hükümet, başvuru vesayet altına alınmasına karşı itirazda bulunmadığı için (bk. yukarıda parag. 7), iç hukuk yolları tüketilmediği gerekçesiyle başvurunun reddedilmesi gerektiğini belirtmiştir.

22. Başvurucu, psikolojik sorunları nedeniyle kısmi vesayet altına alınmasının gerekliliğini kabul ettiğini, bu nedenle Bölge Mahkemesi'nin kararına karşı itiraz yoluna gitmediğini belirtmiştir. Mevcut başvurunun amacı, yalnızca vesayet altına alınmış biri olarak oy kullanma hakkını kaybetmiş olmasına itiraz etmektir. Vesayet altına alınmasına itiraz etmek, bu sorunun çözümünde etkili bir yol değildir; vesayete ilişkin davanın kişinin oy hakkıyla bu anlamda bir ilgisi yoktur. Yalnızca başvurusunun kanuni ehliyetinin tam olarak geri verilmesi, oy kullanma hakkını kendisine geri verebilir ve ne yazık ki bu ne mümkündür (zihinsel bir engeli olduğu için) ve ne de arzu edilebilecek bir şeydir (vesayetin sağladığı yasal korumayı kaybedeceği için).

23. Mahkeme, başvurusunun kısmi vesayet altına konulmasının gerekliliğini kabul ettiğini ve bu nedenle buna itiraz etmediğini kaydeder. Mahkeme, başvurusunun konusu olan meselenin, vesayet tedbiri olmadığını, fakat bunun Anayasa'da öngörülen otomatik sonucu (bk. yukarıda parag. 11), yani başvurusunun oy verme hakkından yoksun bırakılması olduğunu gözlemlemektedir. Hükümet, bu ikinci meseleyi telafi etmeye muktedir herhangi bir hukuk yolunun bulunduğuna işaret etmemiştir. Ayrıca başvuru, Sözleşme'nin 35(3). fıkrası anlamında açıkça temelsiz değildir ya da başka herhangi bir temelde kabuledilemez de değildir. Bu nedenle, başvurusunun kabuledilebilir olduğu belirtilmelidir.

B. Esas

1. Tarafların görüşleri

a. Hükümet

24. Hükümet, 1 No'lu Protokol'ün 3. maddesindeki hakların mutlak olmadıklarını ve belirli durumlarda sınırlandırılacaklarını belirtmiştir. Sözleşmeciler Devletler, iç hukuklarında oy kullanma hakkının aktif ve pasif koşullarını belirleyebilirler ve bu konuda belirli bir takdir alanından yararlanırlar; ancak bu koşullar, söz konusu hakların özünü etkileyecek ölçüde hakları kısıtlamamalıdır. Oy kullanma hakkından yoksun bırakma nedenleri (Anayasa'nın 70(5) maddesi, bk. yukarıda parag. 11), 1989 tarihli ve 31 sayılı kanunla Anayasa'ya eklenmiştir. Bu kanunun gerekçesine göre kanun, temel hak ve yükümlülükleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Medeni ve Siyasi Haklara Dair Uluslararası Sözleşme dahil olmak üzere uluslararası insan hakları belgelerinin ruhuna uygun olarak düzenlemektir.

25. Oy kullanmaya uygun olan kişilerin belirlenmesinde genel uygulama, asgari bir yaş koşulu getirmektir; bu da normalde rüşt yaşıdır; bu suretle devletler bu yaş sınırının altında kalan bütün vatandaşları otomatik olarak oy kullanma hakkının kapsamı dışında bırakmışlardır (tek tek incelendiğinde bu kişiler birçok küçük, kamusal işlere katılmaya yetecek kadar olgun bulunabilecek olmalarına rağmen). Amaç, yalnızca kararlarının sonuçlarını değerlendirmeye, bilinçli ve makul kararlar almaya muktedir ve rüşt yaşına bağlanmış diğer haklara sahip olan vatandaşların kamusal işlere katılmasının sağlanmasıydı.

26. Vesayet altındaki kimselerin oy kullanma hakkının kapsamı dışında bırakılmaları da aynı meşru amacı izlemektedir. Bu kişiler, yetişkin olmalarına rağmen, psikolojik

durumları, akli dengesizlik veya patolojik bağımlılıkları nedeniyle, oy kullanma hakları kullanma dahil, kendi işlerini idare etme yeteneğinden yoksundurlar. Başvurucunun vesayet altına alınıp alınmayacağı değerlendirilirken, Bölge Mahkemesi, kararlarının sonuçlarını değerlendirmeye veya bilinçli ve makul kararlar vermeye muktedir olmayan vatandaşları oy kullanma hakkından yoksun bırakan anayasal kural uyarınca, başvurunun oy kullanma hakkının dışında tutulmasını kararında bir unsur olarak ele almıştır.

27. Ayrıca Hükümet'e göre şikayet konusu yasak, Venedik Komisyonu'nun 190/2002 No.lu Görüşü'ne (bk. yukarıda parag. 16) uygundur ve bu nedenle orantısız olduğu söylenemez; daha da önemlisi, durumuna ilişkin periyodik yargısal denetimlerden birinde üzerindeki kısmi vesayetin kaldırılması halinde veya başvurunun aynı amaçla açtığı bir davanın psikolojik durumunda gelişme olduğu için başarılı olması halinde, başvurunun oy verme hakkı hukuken geri verileceği için, bu yasak orantısız bir müdahale olarak değerlendirilemez.

b. Başvurucu

28. Başvurucu, vesayet altına alınmış insanların genel olarak seçimlere katılmak için gerekli sorumlu tercihler yapamadıkları yönündeki görüşe katılmaksızın, ilkesel olarak, söz konusu kısıtlamanın Hükümetin dediği gibi (bk. yukarıda parag. 25 ve 26) bir meşru amaç taşıdığını kabul etmiştir. Bununla birlikte başvuru, devletlerin bu konuda takdir marjlarının dar olması gerektiğini, çünkü asıl olarak, özellikle tedbirin uygunluğuna ilişkin iç hukukta esasına ilişkin bir tartışmanın yapılamadığı durumlarda, engellilerin herhangi bir biçimde kamusal yaşamın dışında bırakılmalarının konuyla ilgili uluslararası insan haklar gereklerine uygun olup olmadığı konusunda daha ayrıntılı bir incelemeye tabi olması gerektiğini ileri sürmüştür. Başvurucu, engellilerin oy kullanma haklarına ilişkin olarak, belirli seçim sistemlerinin kendilerine özgü tarihi ya da siyasi özelliklerinin herhangi bir rol oynamadıklarını eklemiştir.

29. Başvurucu ayrıca söz konusu kısıtlamanın, oy verme yaşındaki Macar nüfusun, azımsanamayacak bir kısmı olan %0.75'ini etkilediğini belirtmiştir. Başvurucu, Hükümetin yukarıdaki 25. paragrafta geçen savına cevaben, küçüklerle engelliler arasında önemli farklılıkların bulunduğunu vurgulamıştır; başvurucuya göre, bunlardan en önemlisi, bütün küçüklerin erişkinlik düzeylerinin tek tek değerlendirilmesi yetkililer için makul olmayan bir külfet oluşturacak olduğu halde, aynı şey zaten yargılamalarda kişisel durumları tespit edilen vesayet altına alınmış yetişkinlerin oy vermeye uygunlukları bakımından söylenemeyecek olmasıdır.

30. Başvurucu ayrıca, vesayet altına alınmasıyla sonuçlanan yargı kararının, kendisinin zihinsel hastalığı ile oy verme ehliyeti arasında bir bağ bulunduğunu tespit eden herhangi bir özel incelemeye dayanmadığını ileri sürmüştür. Başvurucuya göre durumu, siyasi meselelerde kendisini yönlendirme ehliyetini hiçbir suretle engellemediğinden, böyle bir bağlantı da yoktur. Bu tür bir incelemenin yapılmamış olması, Bölge Mahkemesi'nin zaten bu bakımdan hiçbir takdir yetkisinin olmamasıyla ve sınırlamanın doğrudan Anayasa tarafından öngörülmüş olmasıyla açıklanabilir. Bu, Almanya, Avusturya, İsviçre, Fransa, İtalya, İsveç ve İspanya dahil olmak üzere, vesayet altındaki kişilerin oy kullanabildikleri pek çok Avrupa Konseyi üyesi devletin yasal düzenlemesinden farklıdır.

31. Uluslararası hukuka ilişkin olarak başvuru, Hükümet'in yukarıdaki 27. paragrafta geçen savına cevaben, 190/2002 No.lu Görüş'ün gerçekten de vesayet altındaki kişilerin oy kullanma hakkının dışında bırakılıp bırakılmayacakları konusunda sessiz kaldığını, fakat bu sessizliğin vesayet altındaki herkes için ucu açık ve otomatik bir yasağa izin verecek şekilde yorumlanamayacağını belirtmiştir. Başvuru, R(99)4 sayılı Tavsiye'nin 3.2. maddesindeki ilkeye (bk. yukarıda parag. 15) ve EHBMS'nin 12 ve 19. maddelerine (bk. yukarıdaki parag. 14) dikkat çekmiştir.

32. Başvuru ayrıca, Hükümet'in vesayet altına alınmış olup da entelektüel ya da psiko-sosyal anlamda engelli olan herkesin bağımsız karar alabilmeye muktedir olmadıkları yönündeki görüşünü, güncelliğini kaybetmiş bir görüş olarak reddetmiştir. Başvurucuya göre modern yasalar, özellikle oy verme hakkı konusunda, entelektüel ya da zihinsel anlamda engelli kişilerin karar alabilme ehliyetlerinin mümkün olduğunca tanınması gerektiğini kabul etmişlerdir. Bu yaklaşım, EHBMS gibi (bkz. yukarıda parag. 14), uluslararası hukuk belgelerdeki eğilimlerde görünmektedir. Eğer vesayet altındaki insanların yasal statülerine dayanılarak, bilinçli ve makul karar alamadıkları ve oy kullanmaya uygun olmadıkları gerekçesiyle, bireysel koşulları göz önünde bulundurulmaksızın oy kullanma hakları üzerinde ucu açık ve otomatik yasak haklı bulunacak olursa, vatandaşların çok geniş bir kesimi 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinde sağlanan korumadan yoksun bırakılmış olacaklardır. Bu durum, Mahkeme'nin konuya ilişkin iç-tihadiyla bağdaşmamaktadır (bk. *Hirst – Birleşik Krallık (no. 2) [BD]*, no. 74025/01, *ECHR 2005-IX*).

33. Son olarak başvuru, söz konusunun sınırlandırmanın, mahkemelerin bu özel meseleyi vesayet davalarında ele almalarına izin vermek ya da vesayet altındaki bir kimsenin oy kullanmaya uygun olup olmadığının değerlendirilmesi için ayrı bir usul oluşturmak gibi, daha az katı bir alternatifle değiştirilebileceğini belirtmiştir.

c. Üçüncü taraf

34. Müdahil, söz konusu yasağın, yalnızca R(2006)5 sayılı Tavsiye (bk. yukarıda parag. 17) ile çelişmediğini, aynı zamanda engellilerin haklarının kapsamlı bir şekilde korunmasını güvence altına alan uluslararası hukuktaki ilk hukuki anlamda bağlayıcı belge niteliğinde olan EHBMS'nin 12 ve 29. maddelerine de (bk. yukarıda parag. 17) uygun olmadığını vurgulamıştır. Avrupa Topluluğu tarafından 30 Mart 2007'de imzalanan bu sözleşme, 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin yorumu sırasında dikkate alınması gereken Avrupa Devletlerinin uygulamalarını yansıtmaktadır.

d. Başvurucunun üçüncü tarafın müdahalesine ilişkin beyanları

35. Başvuru, engellilerin Sözleşme'deki haklarının EHBMS'nin (bk. yukarıda parag. 14) ışığında yorumlanması gerektiği konusunda müdahile katılmıştır. Kendisini zihinsel engelli olarak değerlendirmiş ve bu nedenle EHBMS'nin sağladığı korumadan yararlanmasının gerektiğini belirtmiştir. Kendisine uygulanan kısıtlama, EHBMS'nin, özellikle de 12 ve 29. maddelerinin lafzı ve ruhuyla bağdaşmamaktadır.

2. Mahkeme'nin Değerlendirmesi

a. Genel İlkeler

36. Mahkeme, *Hirst – Birleşik Krallık (no. 2) [GC]*, (a.g.e.) kararında özetlendiği haliyle konuya ilişkin içtihadına gönderme yapmaktadır:

“57. [M]ahkeme, [1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin] oy kullanma ve seçilme hakkı dahil olmak üzere bireysel hakları güvence altına aldığını tespit etmiştir (bk. *Mathieu-Mohin ve Clerfayt – Belçika, 2 Mart 1987 tarihli karar, Seri A no. 113, s. 22-23, §46-51*). ...

58. 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinde güvenceye alınan ... haklar, hukukun üstünlüğü ilkesinin hakim olduğu etkili ve anlamlı bir demokrasinin oluşturulması ve sürdürülmesinde önem taşımaktadır. ...

59. ... [O]y kullanma hakkı bir imtiyaz değildir. Yirmi birinci yüzyılda, demokratik bir devletin herkesi kapsamı karinedir. ... Evrensel oy kullanma hakkı, temel ilke haline gelmiştir (bk. *Mathieu-Mohin ve Clerfayt, yukarıda, s. 23, §51, X – Almanya, no. 2728/66, 6 Ekim 1967 tarihli Komisyon kararı, Collection 25, ss. 38-41*).

60. Ne var ki 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinde düzenlenen haklar mutlak değildir. Madde, zımni sınırlandırmalara yer bırakmaktadır ve Sözleşmeciler Devletlere bu alanda bir takdir yetkisi bırakılmalıdır.

61. ... Mahkeme, bu alandaki takdir yetkisinin geniş olduğunu teyit etmektedir (bk. *Mathieu-Mohin ve Clerfayt, yukarıda, s. 23, §52, ve daha yakın tarihli, Matthews – Birleşik Krallık [BD], no. 24833/94, §63, ECHR 1999-I; ayrıca bk. Labita – İtalya [BD], no. 26772/95, §201, ECHR 2000-IV, ve Podkolzina – Letonya, no. 46726/99, §33, ECHR 2002-II*). ...

62. Bununla birlikte, 1 No.lu Protokol'ün gereklerine uyulup uyulmadığını belirlemek nihai olarak Mahkeme'ye düşmektedir; Mahkeme, sınırlamaların söz konusu hakların özünü zedeleyecek ölçüde kısıtlamadığından ve etkisiz kılmadığından ve kullanılan araçların orantısız olmadığından emin olmalıdır (bk. *Mathieu-Mohin ve Clerfayt, s. 23, §52*). Özellikle de getirilen herhangi bir koşul, yasama organının seçiminde halkın kendini özgürce ifade etmesine engel oluşturamamalıdır, diğer bir ifadeyle bu koşullar, evrensel oy hakkı yoluyla halkın iradesini belirlemeyi amaçlayan seçim usulünün bütünlüğü ve etkililiğini koruma amacını yansıtmalıdır ya da buna ters düşmemelidir. Örneğin, asgari bir yaşın getirilmesi, seçim sürecine katılanların yeterince erişkin olmalarını sağlamak için göz önünde bulundurulabilir; uygunluk, bazı durumlarda ilgili ülkeyle yeterince sürekli veya yakın bağı olanları, veyahut da menfaat sahiplerini belirlemek için ikametgah gibi kriterlere bağlanabilir (bk. *Hilbe – Liechtenstein (k.k.), no. 31981/96, ECHR 1999-VI; ve Melnychenko – Ukrayna, no. 17707/02, §56, ECHR 2004-X*). Evrensel oy hakkı ilkesinden herhangi bir sapma, bu yolla seçilmiş olan yasama organının ve yaptığı yasaların demokratik anlamdaki geçerliliğini zayıflatma tehlikesi taşır. Dolayısıyla genel

nüfusun içerisindeki herhangi bir grubun ya da kategorinin kapsam dışında tutulması, 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin temel amaçlarıyla bağdaşır olmalıdır (bk. ayrıntılardaki farklılıklarla birlikte, *Aziz – Kıbrıs, no. 69949/01, §28, ECHR 2004-V*)."

b. Bu ilkelerin mevcut davaya uygulanması

37. Buna göre Mahkeme, yukarıda belirlenen ilkeleri dikkate alarak, söz konusu tedbirin meşru amaç taşıyıp taşımadığını ve meşru amaçla orantılı olup olmadığını bir belirleyecektir.

(i) Meşru Amaç

38. Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin, Sözleşme'nin diğer maddeleri gibi, ilgili hakka getirilecek bir kısıtlamanın taşınması gereken amaçları belirlemediğine ya da sınırlamadığına ve bu nedenle de çok çeşitli amaçların 3. maddeyle bağdaşabileceğine dikkat çekmektedir. Hükümet, şikayet edilen tedbirin, sadece kararlarının sonuçlarını değerlendirmeye ve bilinçli ve makul kararlar almaya muktedir vatandaşların kamusal işlere katılmasını sağlama meşru amacını taşıdığını belirtmiştir (bk. yukarıda parag. 25 ve 26). Başvurucu, bu görüşü kabul etmiş (bk. yukarıda parag. 28) ve Mahkeme bundan başka bir sonuca varmak için bir neden görmemiştir. Bu nedenle Mahkeme, söz konusu tedbirin meşru bir amaç taşıdığına ikna olmuştur.

(ii) Orantılılık

39. Mahkeme, söz konusu kısıtlamanın, tam ve kısmi vesayet altında olanlar arasında bir ayırım yapmadığını (bk. yukarıda parag. 11), vesayet kaldırdığında ortadan kalktığını kaydeder (bk. Hükümet'in başvuru tarafından karşı çıkılmamış olan ifadesi, yukarıda parag. 27). Bununla birlikte, oy verme yaşındaki Macaristan nüfusunun % 0.75'nin, vesayet altında olmalarından ötürü, ayrımcı bir biçimde oy verme hakkından mahrum edilmiş olduklarına ilişkin başvurunun yukarıda 29. paragraftaki Hükümet'çe çürütülmemiş iddiasını dikkate almaktadır. Mahkeme, bunun önemli bir sayı olduğu ve yasağın etkileri bakımından ihmal edilebilir olduğunun ileri sürülemediği görüşündedir.

40. Hükümet, takdir marjına dayanarak, yasa koyucunun, sadece kararlarının sonuçlarını değerlendirmeye ve bilinçli ve makul kararlar almaya muktedir vatandaşların kamusal işlere katılmasını sağlayan kurallar oluşturmasına izin verilmesinin gerektiğini ileri sürmüştür.

41. Mahkeme bu alanın, oy kullanma hakkı üzerindeki sınırlamaların modern zamanlarda haklı görülüp görülemeyeceğinin ve eğer görülebilecekse adil bir dengenin nasıl sağlanacağına belirlenmesinde ulusal yasama organına genellikle geniş bir takdir yetkisi tanındığı bir alan olduğunu kabul etmektedir. Özellikle de, zihinsel engellilerin oy vermeye uygunluklarını değerlendirmek için nasıl bir usulün oluşturulacağına karar vermek, yasama organına bırakılmalıdır. Mahkeme, Macaristan yasama organının, yarışan menfaatleri dengelemeye çalıştığına ya da bu haliyle sınırlandırmanın orantılılığının değerlendirilmesine yönelik çaba gösterdiğine dair bir delil bulunmadığını gözlemlemektedir.

42. Bununla birlikte Mahkeme, kişinin yapabilirliklerine bakılmaksızın, kısmi vesayet altındaki herkesin oy kullanmasının mutlak surette engellenmesinin, kabuledilebilir takdir yetkisinin sınırlarının içinde kaldığını kabul edemez. Gerçekten de bu takdir alanının geniş olduğunu tekrar etse bile, bu marj her şeyi kapsamaz (bk. *Hirst – Birleşik Krallık (no. 2) [BD]*, *op. cit.*, §82). Buna ek olarak, eğer temel haklar üzerindeki bir sınırlandırma, zihinsel engelliler gibi geçmişte ciddi ölçüde ayrımcılığa uğramış toplumdaki özellikle savunmasız bir gruba uygulanıyorsa, devletin takdir alanı önemli ölçüde daralır ve devletin söz konusu sınırlandırma için çok güçlü nedenlere sahip olması gerekir (bk. *ayrıca cinsiyetlerinden dolayı ayrımcı muameleye maruz bırakılanların örnekleri için, Abdulaziz, Cabales ve Balkandali – Birleşik Krallık, 28 Mayıs 1985, §78, Seri A no. 94; ırk - D.H. ve Diğerleri – Çek Cumhuriyeti [BD]*, no. 57325/00, §182, ECHR 2007-..., *ya da cinsel yönelim E.B. - Fransa [BD]*, no. 43546/02, §94, ECHR 2008-...). Belirli sınıflandırmaları kendiliğinden sorgulayan bu yaklaşımın ardındaki mantık, bu grupların, tarihsel olarak toplumdan dışlanmalarına neden olan önyargılara, ki bunların devamedegelen sonuçları vardır, maruz bırakılmış olmalarıdır. Bu önyargılar, onların ehliyetlerinin ve ihtiyaçlarının bireysel olarak değerlendirilmesini yasaklayan yasal tektipleştirmeyi gerektirebilir (bk. *Shtukaturov – Rusya, no. 44009/05, §95, 27 Mart 2008*).

43. Mevcut olaydaki başvuru, oy kullanma hakkını, kısmi vesayet altındakilerin oy vermeleri üzerinde otomatik ve ucu açık bir sınırlama nedeniyle kaybetmiştir. Bu nedenle, söz konusu tedbirin mağduru olduğunu iddia edebilir. Mahkeme, zihinsel engellilerin hakları üzerinde 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesine uygunluk taşıyan daha dar bir kısıtlama uygulanması halinde, başvurunun yine de oy hakkından yoksun bırakılmış olup olmayacağı hususunda spekülasyon yapamaz (bk. *ayrıntılardaki farklılıklarla birlikte Hirst – Birleşik Krallık (no. 2), yukarıda geçen, §48-52*).

44. Ayrıca Mahkeme, entelektüel ya da zihinsel anlamda engelli olanlara tek bir sınıf olarak muamelede bulunmanın, sorunlu bir sınıflandırma olduğu ve bu kimselerin hakları üzerinde yapılan sınırlandırmaların katı bir denetime tabi tutulması gerektiği görüşündedir. Bu yaklaşım, yukarıda değinilen (14-17. paragraflar) uluslararası hukuk belgelerine de yansımıştır. Bu nedenle Mahkeme, yargı organlarınca bireysel değerlendirme yapılmaksızın ve yalnızca kısmi vesayet gerektiren bir zihinsel engele dayanılarak oy kullanma haklarının hiçbir farklılık gözetmeden kaldırılmasının, oy kullanma hakkını sınırlandırmak için söz konusu olabilecek meşru amaçlarla bağdaşamayacağı kanısına varmıştır.

Dolayısıyla Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi ihlal edilmiştir.

II. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

45. Sözleşme'nin 41. maddesi şöyledir:

“Mahkeme, Sözleşme'nin veya Protokollerin ihlal edildiğini tespit ederse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen giderme imkanı veriyorsa, Mahkeme gerekirse zarara uğrayan tarafa adil bir karşılık verilmesine hükmeder.”

A. Zarar

46. Başvurucu, manevi tazminat olarak 10,000 Euro talep etmiştir.

47. Hükümet, bu talebe itiraz etmiştir.

48. Mahkeme, başvurunun manevi zarara uğramış olması gerektiği kanısına varmış ve hakkaniyet temelinde başvurucuya bu başlık altında 3,000 Euro verilmesine karar vermiştir.

B. Ücretler ve masraflar

49. Başvurucu ayrıca, ulusal mahkemeler ve bu Mahkeme önünde doğan ücret ve masraflar için 7, 500 Euro talep etmiştir. Bu miktar, sunulan zaman çizelgesine göre, temsilcisinin çalıştığı saatler olan 75 saatlik yasal çalışmaya karşılık gelmekte ve saat başına 100 Euro'dan ücretlendirilmiş bulunmaktadır.

50. Hükümet, bu iddiaya itiraz etmiştir.

51. Mahkeme'nin içtihadına göre, bir başvuru, ancak ücret ve masrafların gerçekten ve gerekli olduğu ölçüde meydana geldiği ve miktar olarak makul olduğu kanıtlanırsa bunların geri ödenmesine hak kazanır. Mevcut davada, eldeki bilgi ve yukarıdaki kriterler dikkate alındığında, Mahkeme bütün başlıklar bakımından doğan ücretleri karşılayacak 5,000 Euro tutarındaki miktarın ödenmesinin makul olduğu kanısına varmıştır.

C. Gecikme faizi

52. Mahkeme, gecikme faizinin Avrupa Merkez Bankası'nın en yüksek kredi faizine üç puan eklenmesi suretiyle bulunacak miktara dayanmasının uygun olduğunu kabul etmektedir.

BU GEREKÇELERLE MAHKEME OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun kabuledilebilir olduğuna;
2. Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğine;
3. (a) davalı devletin başvuruçuya, bu kararın Sözleşme'nin 44(2) maddesine göre kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde:
 - (i) ödenmesi istenebilecek her türlü vergiyle birlikte manevi tazminat olarak, toplam 3,000 EUR (üç bin Euro) ödenmesine;
 - (ii) ödenmesi istenebilecek her türlü vergiyle birlikte ücretler ve masraflar için toplam 5,000 EUR (beş bin Euro) ödenmesine;
- (b) yukarıda belirtilen üç ayın sona ermesinden ödeme tarihine kadar, gecikme süresince Avrupa Merkez Bankası'nın en düşük faiz oranlarına eşit oranına yüzde üç eklenecek basit faiz oranının yukarıdaki miktarlara uygulanmasına;
4. Başvurucunun adil karşılığa ilişkin diğer taleplerinin reddine,

KARAR VERMİŞTİR.

İngilizce olarak hazırlanmış ve 20 Mayıs 2010 tarihinde Mahkeme İktüzüğü'nün 77(2) ve 77(3). fıkraları uyarınca yazılı olarak açıklanmıştır.

Sally Dollé
Yazı İşleri Müdürü

Françoise Tulkens
Başkan

